

22. 4. 2020

Online služby knihoven. A co na ně čtenáři?

Čtou lidé e-knihy? A pokud ano, jsou ochotní za ně platit? Jsou služby knihoven v online prostředí pro uživatele zajímavé? Výzkumníci zapojení do projektu Efektivní knihovna v digitálním prostředí zcela jistě netušili, že odpovědi na otázky položené v loňském roce dostanou během prvních měsíců roku 2020 zcela nové kontury, protože služby knihoven se v těchto dnech odehrávají primárně online. Jaký vlastně mají čeští čtenáři obecně vztah k e-knihám? Představujeme několik zjištění, která se jistě hodí nejen k nadcházejícímu Světovému dni knihy a autorských práv (čtvrtek 23. dubna 2020).

Knihovny byly uzavřeny v souvislosti s vládními opatřeními proti šíření koronaviru v pátek 13. března 2020. Nemožnost poskytovat služby ve fyzickém prostředí přinesla výzvu v podobě pozornosti na služby digitální. E-knihy, digitalizované dokumenty přístupné v Digitální knihovně Kramerius, přístup k odborným časopisům a článkům v databázích, to je základ, který nyní tvoří služby knihoven, ale nechybí ani rozšíření o další zajímavý obsah, jako jsou přednášky zajímavých osobností nebo autorská čtení.

„Nárůst objemu stahovaných e-knih z E-knihovny byl v prvním čtvrtletí 2020 zhruba o 92 %. V březnu stejné číslo vzrostlo v meziročním srovnání o 400 %“, říká manažer e-knihovny Vojtěch Vojtíšek. Je ale skokový nárůst v době, kdy jsou papírové knihy v knihovnách a knihkupectvích nedostupné, zárodek trendu, nebo jednorázový úkaz?

Mezi Čechy je stále více čtenářů, než nečtenářů (pouze 22 % respondentů knihy nečte). Ti, kteří čtou, jednoznačně preferují knihy tištěné a přečtou v průměru 14 knih za rok, z toho 9 knih beletrie. „E-čtenářů“ je 27 % ze všech dotázaných (tolik jich využilo alespoň 1 e-knihu za posledních 12 měsíců). Lidé, kteří čtou elektronicky, přečtou ročně průměrně 7 e-knih a využívají zároveň i tištěné tituly. *„Elektronické čtení má pro čtenářství obecně spíše podpůrnou funkci. Rozhodně se nenaplnují vize o souboji papírových a digitálních knih s jednoznačným vítězem,“* komentuje výsledky Vojtíšek.

Jak si čtenáři knihy opatřují? Výsledky ukazují, že Češi nejprve knihy kupují (nové i použité), poté se ptají známých a teprve naposledy si pro ně zajdou do knihovny, nebo je hledají v elektronické podobě. Pokud si mohou vybrat, upřednostňují knihu v papírové podobě. To platí i při možnosti volby při výpůjčce z knihovny. Mají-li čtenáři na výběr, jak získat hledaný titul z oblasti beletrie, pak nejvíce z nich volí na prvním místě „vypůjčit ihned tištěnou knihu“.

Odpovědi na otázky zaměřené na e-knihy potvrdily tušení výzkumníků: *„Lidé chtějí stahovat zdarma (76 %) a číst pro zábavu (70 %), a to na několika zařízeních zároveň, primárně však na telefonu a počítači,“* prozrazuje čtenářské preference Vojtíšek. Zároveň však téměř čtvrtina respondentů vyjadřuje ochotu zaplatit za stažení e-knihy v knihovně částku 66 Kč.

„Jsem přesvědčen, že práce s e-knihami bude pro knihovny jeden z klíčových fenoménů. Vnímám to tak, že knihovna má několik pilířů činnosti. Dřív jednoznačně dominoval pilíř půjčování papírových knih a myslím si, že ještě nějakou dobu nepochybně dominovat bude, ale čím dál více se knihovny profilují jako místa pobytu, kultury a vzdělávání. A tím posledním pilířem, který také nabývá na významu, jsou právě online služby, které zahrnují celou škálu věcí od článkových databází přes přístup do webových archivů přes hudbu, film, až po elektronické knihy a digitalizované texty,“ říká Tomáš Řehák ředitel Městské knihovny v Praze.

Projekt Efektivní knihovna v digitálním prostředí byl realizován v průběhu roku 2019 týmem Městské knihovny v Praze ve spolupráci s odborníky z Univerzity Pardubice a Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy na reprezentativním vzorku české populace (18+) a čtenářů Městské knihovny v Praze, Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Výzkumy připravila a realizovala agentura Sociores. Kvantitativní výzkumy doplnil výzkum kvalitativní v podobě série hloubkových rozhovorů s osobnostmi českého knihovnictví. Projekt podpořilo Ministerstvo kultury ČR v rámci dotačního programu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1). Celkové náklady projektu činily 233 000 Kč.

Úplné datové výsledky, včetně metodického doporučení, jsou k dispozici v dokumentu dostupném ve čtečce issuu na <https://1url.cz/hz2rl>. V případě dotazů je možné se obracet na Vojtěcha Vojtíška (vojtech.vojtisek@mlp.cz, 737 268 305).